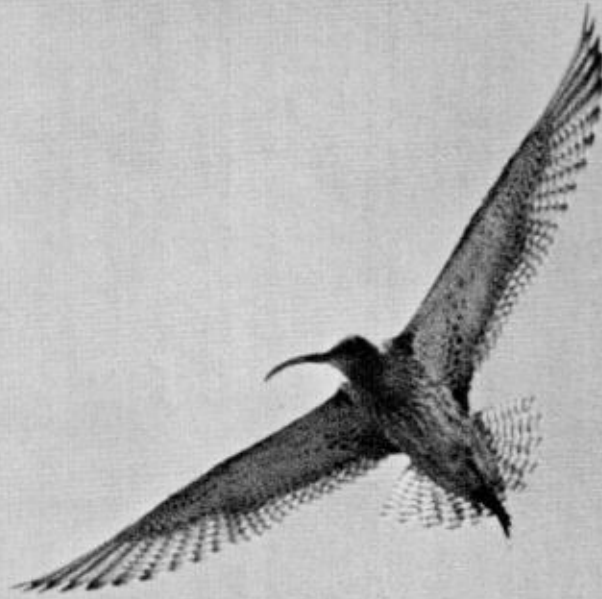

Storspoven i Västmanland 1984

Åke Berg

1958 SKRIVER OLOF KNÖPPEL I BOKEN NATUR I VÄSTMANLAND Å PROPOS FÅGLAR SOM HAR FÖRSVUNNIT GENOM JORDBRUKETS FÖRÄNDRINGAR " ATT DÄRTILL DIVERSE ANNAT DJURLIV, SOM HAR SITT LIVSRUM INOM ODLADE OMRÅDEN, FÅTT VIDKÄNNAS FÖRLUSTER, ÄR PÅTAGLIGT. HÄR KAN STORSPOVEN NÄMNAS SOM EXEMPEL".

Inledning

Storspoven häckar i en rad öppna biotoper. Den föredrar fuktig terräng i närheten av vatten och finns både på kulturmarker och myrmarker.

Sedan slutet av 1950-talet rapporteras starka nedgångar av storspovsbestånden i många länder i Europa (Glutz et al 1977). Detta gäller även jordbruksbygderna i södra och mellersta Sverige. Tyvärr finns det dock få inventeringsserier som kan bestyrka dessa mer subjektiva rapporter om nedgångar (se dock Forslund och Sandgren 1983 och Pehrsson 1983).

För att belysa storspovens situation i Västmanland gjorde Västmanlands Ornitologiska förening (VOF) 1984 ett försök att inventera arten i landskapet. Dock blev bara sju av totalt 14 kommuner helt inventerade (68 % av kulturmarken och med en grov uppskattning drygt 50 % av myrmarken). Sex av de återstående kommunerna är blott delvis undersökta och från en saknas uppgifter helt.

Målsättningen med denna uppsats är, förutom att redovisa inventeringsresultaten, att göra en uppskattning av det totala storspovsbeståndet i Västmanland samt att göra jämförelser med andra inventerade områden.

Metodik

Av de totalinventerade kommunerna har kulturmarkerna i två av dessa (Sala och Surahammar) genomsökts två gånger. I de resterande har alla marker genomsökts minst en gång och i de flesta fall har områden med storspov besökts flera gånger.

Myrmarkerna har i de flesta fall bara besökts en gång, men undantag finns. Följande kommuner är totalinventerade: Sala, Surahammar, Västerås, Hallstahammar, Fagersta, Lindesberg och Hällefors.

I de återstående kommunerna (förutom Ljusnarsberg, varifrån rapporter saknas), bygger de redovisade resultaten på uppgifter från delvisa inventeringar, kontroller av kända häckplatser eller på vanliga fågelrapporter. Dessa siffror ligger oftast långt under den verkliga nivån.

Resultat

Totalt har 110 revir inrapporterats från kulturmarker. Av dessa fanns 99 revir på ca 985 km² i de inventerade kommunerna. Detta ger en täthet på 0,1 par/km² (Tab. 1). Det skall påpekas att det i dessa siffror ingår revir där fåglarna bara observerades tidigt på säsongen. Dessutom ingår nio platser där bara en fågel observerats vid inventeringstillfällena.

De inventerade kommunerna uppvisade stor variation i förekomsten av storspov och tätheten varierade mellan 0,04 par/km² (Hallstahammar) och 0,34 par/km² (Surahammar) (Tab. 1).

Tabell 1. Arealer, antal samt täthet av storspov på kulturmarker i de inventerade kommunerna. För dessa kommuner anges också antalet revir på myrmark. Uppgifter om kulturmarksarealer hämtade från Statistiska Centralbyrån (1983).

Kommun	Areal (km ²) kulturmark	Antal revir	Revir/km ²	Antal myrrevir
Sala	315	45	0,15	13
Västerås	333	18	0,05	0
Surahammar	26	9	0,34	4
Hallstahammar	65	3	0,04	0
Fagersta	16	3	0,19	3
Lindesberg	217	19	0,07	0
Hällefors	11	2	0,18	7-8
Summa	983	99	0,10	27-28

Förekomsten av storspov varierar stort även inom kommunerna. I socknarna i Sala kommun varierar t ex tätheten mellan 0 och 0,34 revir/km².

Tabell 2. Areal, antal rapporterade storspovsrevir på kulturmarker i övriga kommuner. För dessa kommuner anges också antalet rapporterade revir på myrmarker.

Kommun	Areal (km ²) kulturmark	Antal revir	Antal myrrevir
Norberg	24	2	1
Skinnskatteberg	38	0	3
Köping	185	1	2
Kungsör	ca 68	0	0
Nora	36	4	0
Ljusnarsberg	13	-	-
Årboğa	92	4	0
Summa	456	11	6
Totalt	1439	110	33-34

Några viktiga kärnområden med hög täthet av storspov kan urskiljas: Svartåområdet från Fläcksjön till Horendesjön (Sala kommun) står helt i särklass.

I detta begränsade område fanns 19 storspovsrevir. Andra områden med höga tätheter är Hedäkersområdet norr om Västerfärnebo (Sala kommun), områdena strax nordost och sydost om Sala stad, området norr om Surahammar och området norr om Lindesberg (se Fig. 1). Speciellt fattiga på storspov är stora delar av Västerås och Hallstahammars kommuner.

Det fanns totalt 33-34 revir på myrar i de inventerade kommunerna (Tab. 1 och 2). Det är främst tre myrområden som har ett större antal storspovar: Stads-skogen nordväst om Sala, Hälleskogen i västra delarna av Sala kommun och området strax sydväst om Hällefors.

Vid inventeringen i Sala kommun fanns storspov på myrar som varierade i storlek från 24 till 180 ha. Medeltätheten på de inventerade myrarna i Sala kommun var 1,2 revir/km² (13 par på 10,8 km² myr), men tätheten varierade mellan 0 och 6,2 revir/km².

Uppskattning av det totala storspovsantalet i Västmanland

Vid inventeringar där endast 1-2 besök görs förbises troligen en del par, trots att storspoven är en stor och relativt lättobserverad fågel. Då dessutom stora delar av landskapet endast är delvis inventerade, måste de inrapporterade 143-144 reviren ligga långt under den verkliga nivån.

Min bedömning är att ca 85% av reviren hittats i de inventerade kommunerna. Detta innebär att det totala antalet på kulturmarker och myrar i de inventerade kommunerna skulle vara 114 respektive 38 revir, totalt 152 revir.

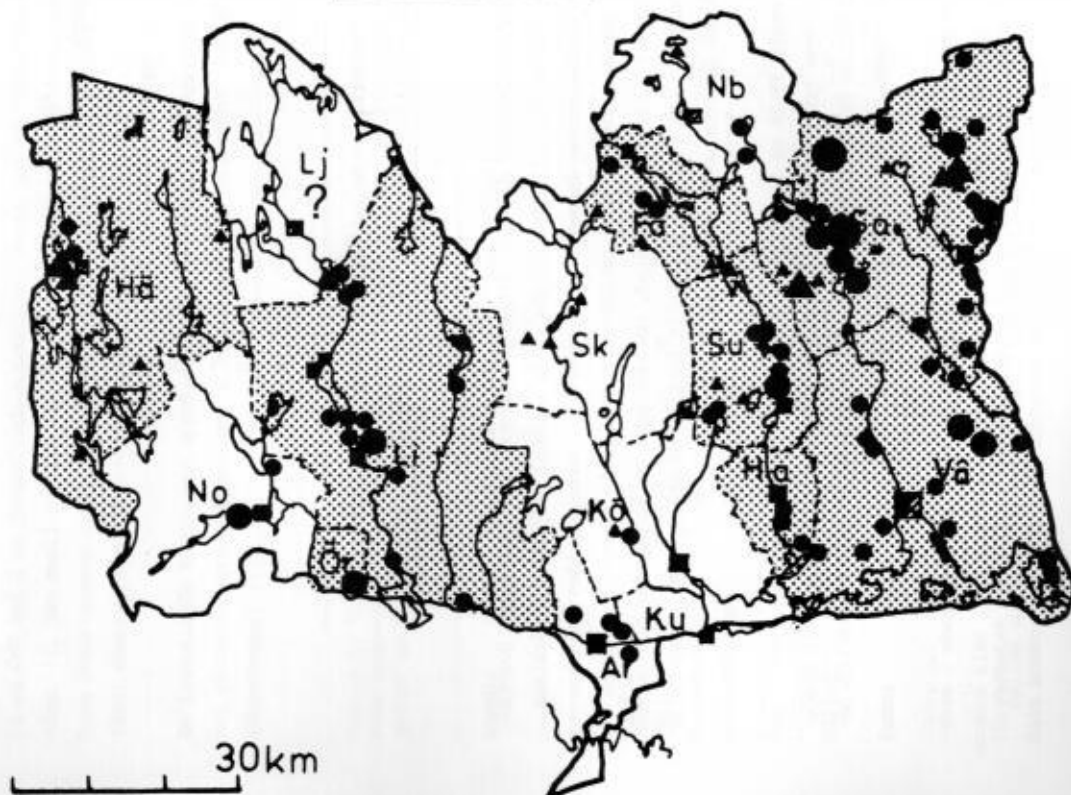
Nedan görs ett försök att uppskatta storleken på storspovspopulationerna i de icke inventerade kommunerna. Detta sker med hjälp av rapporter till Lrk åren 1979-83, uppgifter om täthet från de inventerade kommunerna och tillgängliga arealuppgifter.

	Kulturmark	Myr
Arboga	91 km ² kulturmark. Fyra par rapporterade i år. Lokala ornitologer inv. kommunen för några år sedan och bedömer att det finns några få par till. Bedömning 7 par.	Bedömning 1 par
Köping	185 km ² . Endast ett par rapporterat. Området jämförbart med jordbruksmarkerna i Västerås och bedöms ha samma täthet av storspov som de. Bedömning 9 par.	2 par rapporterade. Bedömning efter kartstudier 3 par.
Kungsör	Ca 68 km ² . 0 par rapporterade. Bedömning efter samma kriterier som Köping ger 3 par.	Myrar saknas. 0 par.
Ljusnarsberg	13 km ² . Inga rapporter. Endast smärre öppna områden. Bedömning 0 par.	Myrarealen 30 km ² (Länsstyrelsen i Örebro län). Inga rapporter i år. Om samma täthet som i Hällefors antas fås 4 par. Tre revir rapporterade 1981.

Figur 1. Storspovens utbredning i Västmanland. Rastrerade områden fullständigt inventerade, orastrerade ofullständigt inventerade.

Västmanland

- Kulturmarker
- 1 par
 - 3 par
 - 7 par
- Myrar
- ▲ 1 par
 - ▲ 2 par
 - ▲ 3 par
- Centralort

Storpsovshanen vid Turkie ängar norr om Ramnäs. Foto: Sören Larsson

Nora	<u>Kulturmärk</u> 36 km ² . 4 par rapporterade. Några par bedöms ha missats. Bedömning 7 par.	<u>Myr</u> Areal 26 km ² (Länsstyrelsen i Örebro län). 0 par rapporterade. Samma täthet som i Hällefors ger 3 par.
Skinnskatteberg	38 km ² . 0 par rapporterade. Bedömning efter samma täthet som Lindesberg ger 3 par.	Tre par rapporterade. 11 revir från 9 lokaler rapporterade 1980-82. Bedömning 10 par.
Norberg	24 km ² . 2 par rapporterade. Samma täthet som Fagersta ger 5 par.	Bedömning 4 par.

Med denna bedömning skulle det totalt finnas 148 storpsovsrevir på kulturmärker och 58-59 revir på myrmarker. Uppskattningen av antalet par på kulturmärker är antagligen acceptabel, eftersom en stor del av landskapet inventerats och dessutom har de sedan tidigare kända bra storpsovsområdena ingått i invente-

ringen. Uppskattningen av antalet på myrmarker är troligen sämre. Stora delar är oinventerade, arealsuppgifter saknas för vissa kommuner så bitvis är uppskattningarna rena gissningar.

Totalantalet 206-207 storpsovsrevir i Västmanland ger dock en bättre bild av verkligheten än tidigare nämnda siffror.

Jämförelser med andra områden

148 par på kulturmärker motsvarar 0.1 par/km². Detta är lägre siffror än de som redovisas för Närke (Forslund och Sandgren 1983), där en genomsnittlig täthet på 0.15 par/km² redovisas. Storleksordningen är dock ungefär densamma och siffrorna för Västmanland är osäkrare pga ett sämre inventeringsunderlag.

Högre tätheter redovisas av Nilsson (1983), som anger 0.6 par/km² för ett område i Småland. Denna siffra kommer från 1970 och sedan dess kan det ha skett förändringar.

Det moderna jordbrukslandskapet i mellersta Sverige uppvisar idag troligen inte siffror högre än de i Västmanland och Närke.

Tillsist ett stort tack till Sören Larsson som organiserat denna inventering. Ett stort tack också till alla ornitologer som inventerat och rapporterat.

Referenser

- Glutz von Blotzheim, U N, Bauer, K M and Bezzel, E. 1977. Handbuch der Vögels Mitteleuropas. Vol. 7. Wiesbaden.
- Forslund, T och Sandgren, L. 1983. Storspov på Närke åkermark. Fåglar i Närke nr 2 69-77.
- Lrk-Västmanland. Arkiv över storspovsobservationer gjorda i Västmanland.
- Nilsson, S G. 1983. Häckande våtmarksfåglar vid Sävaåns dalgång vid Skogstibble. Fåglar i Uppland 10:72-75.
- Pehrsson, O. 1983. Hornborgarsjön som vattenmagasin, fiskodling och åkermark. Blir detta den 10 000-åriga fågelns utvecklingskede?
Vår Fågelvärld 42:161-180.
- Statistiska Centralbyrån. 1983. Lantbruksräkning 1981. Sveriges Officiella statistik. Stockholm.

Ake Berg, Flogstavägen 81 B, 752 63 Uppsala